

I. Pecherans'kyy

CATEGORY "THE MIND" IN THE WORKS OF PETRO LODII AND KYIV ACADEMIC PHILOSOPHY (TO THE ISSUE ABOUT TWO TYPES OF PHILOSOPHY OF ENLIGHTENMENT IN UKRAINE AT THE BEGINING OF THE XIX CENTURY)

An analysis and a comparison of two approaches to the category of mind and its role in cognition are made on the example of works of Petro Dmytrovych Lodiі (1784-1829) and professors of "the Kyiv circle" of spiritual and academic philosophy of the first half of the XIX century (I. Skvortzov, arch. Innokentyi, V. Karpov and P. Avsenev).

Key words: philosophical culture of Ukraine of the XIX century, P.Lodiі, Kyiv's spiritual and academic philosophy, secular and spiritual enlightenment, mind, belief, cognition.

© I. Печеранський

Надійшла до редакції 26.05.2011

УДК 168.522:001.8

**РИЗОМА ТА СИМУЛЯКР
У СУЧАСНИХ КУЛЬТУРОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ****ВОЛОДИМИР ФЕДЬ,***доктор філософських наук, доцент**Слов'янського державного педагогічного університету*

У статті автор обґрунтовує думку, згідно з якою концепції ризоми (Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі) та симулякру (Ж. Бодрійяр) мають методологічну цінність для дослідження сучасних культуротворчих процесів. Ризома та симулякр дозволяють виявити нові характеристики культуротворчих процесів, зокрема децентралізації, симулятивності та ін. Робиться висновок про те, що в сучасності гуманістичні цінності продовжують відігравати важливу роль у подоланні духовної кризи.

Ключові слова: ризома, симулякр, культуротворчий процес, знак, код, модель, гіперреальність.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Відродження української національної самосвідомості та духовності корелює з глобалізацією, яка пропагує універсалістські цінності. Відбуваються істотні онтологічні зміни, що пов'язуються з феноменами уніфікації, вестернізації, змасовлення, конформізму, техніцизму, споживацтва та призводять до світоглядного розриву між Людиною та Природою, гуманітарним та технічним потенціалом культуротворчості. У зв'язку із цим перед філософською наукою постає завдання осмислення специфіки сучасних культуротворчих процесів, без чого неможливий вихід людини та соціуму з кризового стану.

При уважному аналізі стає зрозумілим, що традиційні (діалектичний, системний та ін.) методи дослідження культуротворчих процесів далеко не завжди виявляють внутрішню динаміку сучасних інтенцій культуротворчості, а часом зовсім не "спрацьовують" у нових умовах. Таке положення речей зумовило актуальність деяких понять постмодерністської філософії як таких смислових конструктів, що розкривають суттєво нові можливості в дослідженні культуротворчості. Серед понятійного апарату постмодернізму особли-

во актуальними в контексті розвитку сучасної української культуротворчості є такі смислові матерії, як ризома та симулякр.

Визначальну роль в осмисленні цих понять відіграла французька філософська школа та її представники - визнані класики постмодернізму. Зокрема, конструкт ризоми (як образ "між-буття" в культурі) розробили Жиль Дельоз і Фелікс Гваттарі, а поняття симулякру (як відображення "симуляційних" процесів у культуротворчості) сформулював Жан Бодрійяр.

Теоретична модель "культуротворчих процесів" отримала емпіричну підтримку в західноєвропейській (А. Бергсон, Е. Гуссерль, А. Уайтхед та ін.), російській (І. Пригожин, В. Налімов та ін.) та українській (Ю. Афанасьєв, С. Кримський, В. Леонтьєва та ін.) традиції. Серед вітчизняних досліджень можна виділити монографію "Культуротворчий процес: обґрунтування та початок" [7], у якій здійснюється найбільш послідовна спроба аналізу культуротворчих процесів у вітчизняній, а можливо, навіть і в європейській філософській традиції. Одиницю культуротворчого процесу автор позиціонує як "культурний акт", що передбачає утвердження культурного явища як єдності змісту та культурної

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.

форми, що передбачає недопущення в реальне буття культури позасенсовості, безформності, безликісті [Там само, с. 56-57].

Сформульована проблема є малодослідженою з точки зору сучасного українського культуротворення та адаптації людини й соціуму в умовах глобалізації, а поняття ризому та симулякру містять евристичний потенціал у цьому контексті.

Мета статті - дослідити значення понять "ризома" та "симулякр" з точки зору ціннісної оцінки сучасного українського культуротворення.

Виклад основного матеріалу. На думку Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, "ризома не починається й не закінчується, вона завжди в середині, поміж речей, міжбуття, інтермецо. Дерево - це спадкоємність, а ризома - союз, тільки союз. Дерево нав'язує дієслово "бути", а ризома виткана зі сполучників "і ... та ... й ...". У цьому союзі достатньо сили, щоб надломити й вирвати з корінням дієслово "бути". Куди ви йдете? Звідки ви виходите? Куди ви хочете прийти? Це марні запитання. Повернутися до *tabula rasa* і знову починати з нуля, шукати початок або фундамент - усе це містить у собі хибну концепцію подорожі й руху (методика, педагогіка, ініціація, символіка...)" [4].

Отже, ризома як поняття і ризоматика як метод дослідження складають оригінальний підхід до розв'язання проблем систематизації, ієрархічності, співіснування культуротворчих процесів у їх місцевому, регіональному, етнічному, національному тлумаченні. Адже теоретична відсутність початку і кінця структури є таким специфічним способом її існування, як між-буття, початок якого губиться в підвалинах модерної філософії, а кінець не відомий ні за формою, ні за змістом. Окрім того, частка "між" у ризоматиці передбачає та в якійсь мірі навіть "підготовлює" національні культури до інтеграції та взаємодії у світовому контексті на засадах ще остаточно не осмислених і, тим паче, не сформованих принципів глобалізації. Таким чином, "між" має важливе світоглядне та методологічне значення для дослідження сучасних культуротворчих процесів. На думку Н. Б. Маньковської, у сучасності виникає "культура кореневища", методологією якої стає ризоматика. В основі постмодернізму виступають одиниці хаосу, або "хаосми", які здобувають форму наукових принципів, філософських понять та художніх афектів [9, с. 166].

Відомо, що постмодерністи переосмислюють класичні поняття та категорії, але в процесі цього переосмислення вони приходять до положень, які характеризують реальні культуротворчі процеси. Хаосма та хаосмос, виступаючи важливими принципами сучасних культуротворчих процесів, протиставляються космосу як порядку й гармонії - центральним категоріям класичної філософії культури. При цьому це протиставлення треба розуміти як складний діалектичний процес. Хаосма флюктує до своєї протилежності - переходу в стан порядку, сталості та, навпаки, - дестабілізації. Як слушно відзначає Світлана Куцепал, "у ризомі можливі акти взаємопереходу хаосу та космосу, тому що знято їхню споконвічну суперечність, оскільки буття ризоми можливе лише в стані "між", коли відбувається осциляція між хаосом та космосом, порядком та небуттям, таке собі *онтологічне інтермецо*. Образ ризоми, таким чином, виглядає найвіддалішим концептом, який пояснює спосіб існування самої постсучасної філософії, і водночас є способом пояснення нею навколишнього світу. Ризома постає як ацентрована система, що перебуває в постійному процесі становлення. Така собі середина без початку або кінця, становище "між" [5, с. 99].

У методології постмодернізму по-різному визна-

чається роль хаосмосу в культуротворчих процесах. Структурно-функціональний метод виявив закономірність посилення функціональної диференціації з розвитком культуротворчих процесів. Названа диференціація виступає ефективним способом структурування хаосу, зокрема, виникає схема: хаос → структура → текст. Деконструктивізм до цього додає те, що текст породжує контекст, пов'язаний зі світоглядними, ціннісними, особистісними пріоритетами суб'єкта культуротворчості. І саме контекстуальне тлумачення тексту та, власне, контекстів, які постійно накладаються не тільки на текст, а й на контексти, є суттєвою передумовою "смерті" тексту. Авторський смисл розпадається на ризомне структурування глядача, читача, слухача як суб'єкта культуротворчості. Синергетика виявила метод фрактального аналізу як закономірний та раціонально осмислений спосіб структурування хаосу, у якому іманентно присутні елементи гармонії.

Принципи "систематизації" хаосу в ризоматиці можуть бути осмислені завдяки загальним положенням Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, що були підсумовані Тимоті С. Мерфі, зокрема, це:

1) зв'язок, коли кожна точка ризоми може бути пов'язаною з якоюсь іншою, натомість модель дерева встановлює ієрархію та порядок зв'язку, що в довільний спосіб обмежує її можливості;

2) неоднорідність. Точки або площини інтенсивності, які складають ризоматичну ланку, не є обов'язково мовними, можуть утворюватися з реєстрів сприйняття: політики, жестикуляції тощо. Лінгвістична структура, діалектика означника й означуваного не є чимось привілейованим у ризомі, де жодна універсальна структура детермінації не набуває стабільного стану;

3) множинність - не як зібрання стабільних одиниць певного виміру або уніфікованих суб'єктів, а сукупність вимірів та ліній зв'язку, що змінює свою природу, коли відбувається кількісне зростання. На противагу множинності (ризоми, або кореневища), виступає єдність структури так званого дерева, яка виникає тоді, коли множинність перекодовується або зупиняється суб'єктивною волею;

4) непаралельна еволюція. Ризоми можуть містити в собі структури сигніфікації (або "територизації"), вони також позначені лініями зламу, що розривають, або детериторизують ці субструктури з тим, аби згодом підпорядкуватися іншим субструктурам або територизуватися в них наново;

5) картографія. Ризома - це мапа, швидше зорієнтована на експериментування в контакт з реальністю, ніж креслення генетичної чи структурної моделі, що утворюється навколо наперед визначеного, обмежувального центру;

6) декалькоманія: залишкові сліди структурних моделей (таких як психоаналіз) мають бути перенесені на мапу ризому, для того щоб наново активувати їх приховані лінії зламу [11, с. 362].

Отже, зазначені принципи перебувають у тісному колі, можна сказати, "синкретично", виступають пов'язаними між собою, зокрема, шостий і четвертий, третій та другий тощо. Тобто навіть на методичному рівні Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі відтворили головний, на нашу думку, принцип ризоми, зокрема, принцип зв'язку, який був аранжирований в усіх зазначених положеннях. Важливо й те, що цей зв'язок ґрунтується не на монологічній (авторитарній) взаємодії культур, яка перманентно містить структуру дерева, а на полілогічній (багатоступеневій та поліцентричній) системі спілкування. Здебільшого позбавленою передбачуваності, наділеної рисами аморфності та принципової невизначеності, що характеризує її як "пунктирну" модель.

Названі принципи виступають адекватними формами вираження сучасних культуротворчих процесів, тому, наслідуючи логіку Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі [4], можна виділити положення аналізу сучасних культуротворчих процесів.

1. Культуротворчі процеси за принципом зв'язку не можуть мислитись як окремі явища чи форми пізнання (наука - мистецтво або культура - культура). Вони уявляють собою цілісний процес, що проявляється в різних формах, до того ж кожна складова цих форм пов'язана з якоюсь іншою децентралізованою складовою. Засобами подібного взаємозв'язку виступають Інтернет та масмедія, що перетворюють світ і культуру в "глобальне селище" (М. Маклюен), у якому кожний представник тепер чи колись може довідатися про іншого. Одна дуже промовиста міфологема постмодернізму - якщо вас немає в Інтернеті, вас узагалі не існує.

2. Культуротворчі процеси за характером є неоднорідними, у них універсальна структура детермінації не набуває стабільного стану, а утворює "ризоматичний ланцюг", ланки якого (означника й означуваного) виступають рівнопорядкованими.

3. Культуротворчі процеси за кількісними показниками проходять за умови множинності, що мислиться не такою, як сукупність музейних експонатів або фактів і досягнень, а як сукупність різновекторних вимірів зв'язку, які трансформуються при кількісному зростанні.

4. Культуротворчі процеси за принципом наступності еволюціонують непаралельно. Наприклад, одні культуротворчі процеси, зокрема етнічні або їхні окремі форми (мистецтво, наука, мова), можуть занепадати, самознищуватись, набуваючи різних форм, скажімо, асиміляції, дисиміляції й ін., але зберігати при цьому "грибницю", "кореневище", а при нагоді - відтворюватись. А інші, навпаки, відроджуватись, розвиватись, а потім - занепадати. "Лінія зламу" десигніфікує названі субструктури, що іманентно містять тенденцію як до підпорядкування іншим субструктурам, так і до територизації (збереження та відродження) у них наново.

5. Культуротворчі процеси виступають певним експериментальним проектом, який можна уявити у вигляді мапи, зміст якої зорієнтовано на "контакт із реальністю" не як структурної централізованої моделі, а як поліцентричного проекту.

6. Культуротворчі процеси за принципом наслідованості переносять культурні цінності з минулого, з історії та традиції, в сучасність, де вони набувають нового змісту. Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі для відображення цього процесу використовують термін "декалькоманія" - це поліграфічний спосіб виготовлення відтворюваних зображень, призначених для перенесення на різні матеріали (напр., папір, дерево, фарфор, тощо). Тобто залишкові сліди структурних моделей (традиція) повинні бути перенесені на мапу-ризому (сучасність, що має різні форми свого вираження, напр., мистецтво, наука тощо), для того щоб наново активувати приховані лінії зламу й відтворення.

Таким чином, виходячи з вищезначеного, можна побачити, що постмодернізм черпає свою творчу насагу з традиції (шосте положення), переосмислюючи форму та наслідуючи зміст. Слід також погодитись із узагальненням, яке формулює С. В. Куцепал у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук (Київ, 2005 р.): "Бінарність модерного світосприйняття змінюється ризоматичністю мислення постсучасності, яка виявляється в тому, щоб мислити в речах, посередині та між речами. Лише завдяки цьому можна усвідомити, що історія людства і соціуму, об'єктивної і соціальної реальності, пізнання і куль-

тури дискурсивна, що вона перетинається і рветься, утворює нові реальності (або симулякри) у найнедоречніших місцях, характеризується поліфонічністю, плюралістичністю та поліцентричністю" [6, с. 10].

Французький філософ Ж. Бодрійяр (1929-2007 рр.), без сумніву, займає чільне місце в осмисленні сучасних культуротворчих процесів. У своїх численних працях він розкриває сутнісні основи названого методу. Зокрема, у "Системі речей" (1968 р.) уперше з'являється й обґрунтовується поняття "симулякр" як аналог умовного знаку "чогось", що функціонує в культурі як його заміник. Згодом ця ідея розвивається в працях "Символічний обмін та смерть" (1976 р.), "Симулякри та симуляція" (1981 р.), "Відвертість зла: есе про експериментальні феномени" (1990 р.), де набуває завершених обрисів, зокрема в концепції "гіперреальності" та ін. Остання виступає символом витіснення реальності зі свідомості людини та створення надреальності, реальнішої за саму реальність.

Симулякр, як зазначає Ж. Бодрійяр, уперше виник у мистецтві бароко та розвивався протягом історії, переживаючи еволюцію знаків трьох рівнів, які проаналізовано в праці "Символічний обмін та смерть". У цьому творі симулякр, на наш погляд, виступає способом та конструктом переосмислення традиційного розуміння культуротворчих процесів, починаючи з їх розвитку в Новому часі.

Концепція симулякру має важливе методологічне значення для висвітлення складності, неоднозначності та суперечливості сучасних тенденцій культуротворення, тому можна говорити про метод симулякру як образ найбільш адекватного відповідника та інструмент вираження стану симуляції культури, у якій, за Ж. Бодрійяром, переграються всі сценарії лише тому, що вони вже були одного разу розіграні. Симулякр як концепт, загальна думка, формулювання відіграє важливу роль у процесі постійного переосмислення різних "сценаріїв" теоретичної та практичної діяльності людини, а це висвітлює такі суто постмодерні риси культури (знайомі нам уже з теорії ризому), як невизначеність та незавершеність, які присутні ледь не в усій культуротворчій процесуальності сучасного виміру. Саме тому Ж. Бодрійяр описує сучасність як "революцію невизначеності" [1, с. 64]. Підходи до систематизації знаків прослідковуються ще в "Системі речей". Тут, наприклад, автор говорить про "пристрасть" бароко до алегорії; виділяє "дискурсивний індивідуалізм" як надмірність форм і "підробленість" матеріалів та "деміургічний формалізм" як синтез мотивів та міфів технічної ери, доводить до межі формалізм "деталі та руху" [3, с. 125]. У праці "Символічний обмін та смерть" Ж. Бодрійяр виділяє знаки першого з трьох рівнів - це симулякри-підробки, які можуть проявлятися в різних способах імітації: опудалах, копіях, підробках, фальшивках, масках, дзеркалах та різних площинах їх застосування - скульптура, театр, мода та ін. Наприклад, автор говорить про необмежені можливості штукатурки в мистецтві бароко, вона може імітувати практично всі образи - від оксамитових фіранок до безпристрасних ангелів. Натомість симулякри-підробки не тільки копіюють та імітують реальність, а виступають важливими знаками соціальних відносин і висвітлюють структуру влади. Оскільки, як зазначає Ж. Бодрійяр, "ліпину можна мислити як тріумфальний злет науки й технології, але вона також, і насамперед, пов'язана з бароко, а те у свою чергу - з Контрреформацією, з тією спробою, відповідно до нового розуміння влади контролювати увесь світ політичних і душевних явищ, що вперше реалізували езуїти" [1, с. 117].

Знаки другого рівня - це симулякри-продукція. Вони виникають за доби індустріального розвитку, коли з'являється можливість масового виробництва продукції та зникає необхідність її підробки. Проте панування в культурі знаків другого рівня триває недовго. Ці симулякри виражаються в таких якостях, як серійність, масовість, беззмістовність, функціональність аналогів та проявляються в різних сферах технічного виробництва.

Французький філософ говорить про те, що Бен'ямін і Маклюен були далекогляднішими за Маркса, який намагався оголосити робітничу силу революційним змістом виробництва. Вони побачили, що техніка виступає "медіумом", який підкоряє не тільки "зміст" (споживчу вартість) продукції, але й людину, яка її виробляє¹. Натомість справжній зміст, справжній "ультиматум" виробництва полягає у самому процесі відтворення або виробництва. А це - абсурд, оскільки "виробництво як таке (саме по собі - В. Ф.) не має змісту - його соціальна цілеспрямованість втрачається в серійності. Симулякри беруть верх над історією" [3, с. 124-125].

Отже, на наш погляд, висвітлення теорії знаків другого рівня розкриває образ дегуманізації культуротворчих процесів. Концепція Ж. Бодрійяра відображає таку актуальну та водночас проблемну тенденцію культуротворчості, як перетворення людини на симулякр, наприклад, коли людина стає "знаком" виробництва і втрачає свої духовні, суто людські інтенції.

Знаки третього рівня - це симулякри-моделі, які проєктують всі форми культуротворчих процесів сучасності завдяки "ключовому моменту" - коду. Це проявляється в різних сферах культуротворчої процесуальності, які переплітаються між собою та утворюють гіперреальність постіндустріального суспільства, зокрема: гроші (віртуальні), ДНК (змодельована), суспільна думка (спроєктована, наприклад, завдяки PR).

У концепції Ж. Бодрійяра метафізика коду виступає підставою обґрунтування гіперреалізму симуляції. Зовсім не випадково автор звертається до яскравої думки М. Маклюена, за свідченням якого *"Лейбніц, людина математичного розуму, вбачав у містичній добірності бінарної системи, що включає тільки нуль та одиницю, прообраз божественного творіння. Одиначність Верховної істоти, на його думку, здатна шляхом бінарних операцій вивести з небуття все суще"* [Там само, с. 126]. Ця й подібні їм думки дали підстави Ж. Бодрійяру зазначити, що "діалектичної еволюції більше не існує, життя регулюється дисконтинуальною недетермінованістю генетичного коду - телеономічним принципом: мета не передбачається в підсумку (підсумку взагалі не існує, як не існує причинної обумовленості), а присутня першочергово (мета - В. Ф.) зафіксована в кодї" [2, с. 130].

Усе означене спонукає дослідника провести паралелі між різноманітними симулякрів-моделей третього рівня, їх одновимірністю ("одномірна людина" Г. Маркузе) як "антидіалектичності" еволюції та подібними характеристиками ризоми. Симулякри зводяться до метафізики коду, яка має бінарний характер комп'ютерного байта (0/1), а ризома - це теж код, який може тлумачитись досить широко, як, власне, і симулякри, але який складає уявлення про культуротворчі процеси як структури одновимірності коду в горизонтальній площині

та виключає уявлення про культурогенез як еволюцію культуротворчих процесів у вертикальному вимірі.

Якщо, за Ж. Бодрійяром, суттєвими "типами" історичного розвитку симулякру були підробка та виробництво, то сучасного - симуляція, регульована кодом. Якщо панівними ціннісними характеристиками історичного розвитку симулякру були природний та ринковий закон цінності, то сучасного - "структурний" закон цінності. Якщо останнім здобутком "історичного" проєктування була "ідеологічна модель", породжена політичною економією, то сучасного виміру - "стратегічна модель", породжена інформаційним суспільством.

Таким чином, на другому рівні символізації (у бодрійярівському розумінні) культури відбувається дегуманізація духу людини, коли вона перетворюється на "гвинтик" виробництва, а на третьому етапі символізації, на нашу думку, відбувається *дегуманізація тіла* як утрата не тільки його духовності та моральності, а й таких людських й особистісних рис (у сфері яких наука може втручатись завдяки розшифровці генетичного коду), як індивідуальність, унікальність, навіть статеві відмінності (зміна статі). Ця ідея буде розроблятися Ж. Бодрійяром у подальших працях і поставатиме в образах "протезу", "трупю".

У сучасному світі задля збільшення врожайності або тих чи інших якостей (смакових, візуальних і т. ін.) різних продуктів споживання відбувається моделювання генів тварин і рослин, їх об'єднання та модифікація. Ведуться дослідження про зміну геному (як сукупності всіх генів) людини, розробляються різні проблеми клонування, з одного боку, а з іншого - об'єднання людини і комп'ютера. Як зазначає проф. В. Лук'янець, наростаючий потік могутніх нано-, біо-, гено-, нейро-, інформаційно-комп'ютерних інжинірингів, комп'ютерингів, наукомістких виробничих створює базу для таких грандіозних науково-дослідних мегапроєктів, як Нанотех, Біотех, Генотех, Нейротех, Інфотех, створення Штучного Інтелекту [8, с. 3].

Однак, усі ці проблеми є досить неоднозначними, вони несуть не тільки нові позитиви, але й мають очевидні недоліки, тому потребують більш ретельного вивчення та переосмислення на світоглядному рівні. Наприклад, виникають різні запитання: як модифіковані продукти харчування можуть вплинути на зміну генотипу людини, чи має людина право втручатись у функцію творіння Вищої сили та змінювати людину, чи можна назвати біогенонейрокомп'ютерну людину власне людиною, чи, як зазначає О. М. Рубанець, введення генних конструкцій у статеві клітини призводить до змін на органічному рівні та відображається на передачі корисних ознак потомству, виникає проблема генетичної безпеки, адже все це може викликати зміни в геномі майбутніх поколінь [10, с. 64]. Означене коло проблем у недалекому майбутньому загрожують перетворити в цілому культуру і традицію на "клон" як образ беззмістовної симуляції, у якій людина знищила всі свої духовні інтенції та не набула при цьому омріяного статусу "щасливої".

Висновки

Підсумовуючи аналіз концептів ризоми, хаосмосу, симулякру, коду та гіперреальності, слід зазначити, що вони розкривають сучасну специфіку (складність, суперечливість, неоднозначність, полілогічність) культуротворчих процесів. Названі поняття мають методологічне значення й дозволяють по-новому подивитись на перспективи розвитку української культури. Концепти зовсім не зменшують, а, навпаки, актуалізують важливість гуманістичних цінностей, національно визначених світоглядних орієнтирів у контексті глобалізації.

¹ Про це писав і Максиміліан Волошин у віршованому слові "Машина" в далекому 1922 році: "Машина победила человека: / Был нужен раб, чтоб вытирать ей пот, / Чтоб умачать промежности елеем, / Кормить углем и принимать помет".

Лише завдяки фокусуванню українських світоглядних традицій на площину загальнолюдських ідеалів світової культури можливе знаходження "архімедової точки" духовного в людині й українському суспільстві. Саме духовність виступає головною умовою подолання кризових явищ у культуротворчості, дає можливість повернути людину до співпереживання та співтворчості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бодрийяр Ж. Порядок симулякрів // Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрийяр. - М. : Добросвет, 2000. - С. 115-167.
2. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла / Ж. Бодрийяр ; [пер. Л. Любарской, Е. Марковской]. - М. : Добросвет, 2000. - 257 с.
3. Бодрийяр Ж. Функциональное отклонение: гаджет // Бодрийяр Ж. Система вещей / Ж. Бодрийяр ; [пер. с франц. и сопр. ст. С. Зенкина]. - М. : Рудомино, 2001. - С. 124-126.
4. Делёз Ж. Ризома / Ж. Делёз, Ф. Гваттари [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://tfk1.narod.ru/rizoma.htm>.
5. Куцепал С. Поняття "хаос" у постмодерній філософії / С.

Куцепал // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. - Львів, 2005. - Вип. 8. - С. 93-100.

6. Куцепал С. В. Онтологія в сучасній французькій філософії : автореф. дис. на здобуття наук ступеня доктора філософ. наук : спец. 09.00.05 "Історія філософії" / С. В. Куцепал. - К., 2005. - 22 с.

7. Леонтьева В. Н. Культуротворческий процесс: основания и начала / В. Н. Леонтьева. - Харьков : Консум, 2003. - 216 с.

8. Лук'янець В. С. Фундаментальна наука і науковий світогляд у перспективі ХХІ сторіччя / В. С. Лук'янець // Філософська думка. - 2006. - № 3. - С. 3-25.

9. Маньковская Н. Б. Делёз Жиль / Н. Б. Маньковская // Культурология. XX век : энциклопедия : в 2 т. - СПб. : Университетская книга ; ООО Алетея, 1998. - Т. 1. - 447 с.

10. Рубанець О. М. Біологічні основи буття у світлі сучасних наукових досліджень / О. М. Рубанець // Людина в лабіринті перспектив / А. В. Толстоухов, О. Є. Петрова, О. М. Рубанець та ін. - К. : Видавець ПАРАПАН, 2004. - С. 45-70.

11. Тимоті С. Мерфі. Ризома / С. Тимоті // Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста, В. Тейлора ; [пер. з англ. В. Шовкун ; наук. ред. пер. О. Шевченко]. - К. : Основи, 2003. - С. 361-362.

V. Fed'

RIZOMA AND SIMULACRUM IS IN MODERN CULTURAL CREATIVITY PROCESSES

The author supports the idea according to which the concepts of rizoma (Deleuze and Guattari) and simulacrum (Baudrillard) have methodological value for processing modern culture creativity processes. Rizoma and simulacrum reveal the new features of culture - creating processes such as decentralization, simulation and so on. The author sums up those humanistic values play an important role in getting over spiritual crisis.

Key word: rizoma, simulacrum, culture - creating process, sign, code, model, hyperreality.

© В. Федь

Надійшла до редакції 27.05.2011

УДК 316.3

СУТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ**ОЛЕКСАНДР ШИБКО,**

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних наук та психології
Маріупольського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом

У статті історія цивілізації досліджена як історія розвитку форм соціальної відповідальності. На основі відповідального підходу запропонований девіз української національної ідеї: "Ми відповідальні за свою свободу, єдність і соціальний прогрес".

Ключові слова: свобода, соціальна відповідальність, соціальний принцип, українська національна ідея.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Проблемою національної ідеї переймалися у свій час видатні діячі української культури Т. Шевченко, М. Максимович, П. Куліш, М. Костомаров, М. Драгоманов, О. Потебня, І. Франко, Д. Донцов, М. Грушевський. І сьогодні проблема української національної ідеї вельми актуальна, про що свідчать численні публікації українських учених.

У розробку тих чи інших аспектів цієї проблеми свій внесок зробили Ю. Бадзь, Ю. Бендар, Б. Гаєвський,

М. Головатий, Л. Голоवेशко, О. Забужко, Ю. Іллєнко, Г. Касьянов, П. Кононенко, Р. Марченко, В. Шевчук, Ю. Шилов, Г. Щокін, І. Пасько, Я. Пасько.

М. Головатий стверджує, що "національна ідея не може бути сталою, незмінною в сенсі не тільки її реального визначення, а й духовного вияву" [2, с. 443]. Дійсно, будь-яка нація в просторово-часовому вимірі проходить певні етапи свого розвитку, тому *a priori* не можуть бути сталими та незмінними її ідеї. Але, очевидно, національна ідея є сталою, незмінною протя-

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.